

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В статті досліджено сутність та значення внутрішнього аудиту в системі управління корпоративної соціальної відповідальності як основи сталого розвитку підприємства. Визначено мету, суб'єкти, об'єкти, предмет, завдання, функції внутрішнього аудиту, які визначають концепцію внутрішнього аудиту в умовах сталого розвитку. Визначені методологічні, організаційні та технологічні основи здійснення внутрішнього аудиту, послідовне застосування яких обумовлює якісне його проведення.

Ключові слова: внутрішній аудит, сталий розвиток, корпоративна соціальна відповідальність, соціально відповідальна діяльність, сталий розвиток.

BUDKO O. V.

Dneprodzerzhinsk State technical university

THE ROLE OF INTERNAL AUDIT IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

The article studies the essence and internal audit in the management system of corporate social responsibility as a basis for sustainable development of the enterprise. Defines the objectives, subjects, objects, subject, objectives, internal audit function, and define the concept of internal audit in terms of sustainable development. It identifies the methodological, organisational and technological framework for the implementation of internal audit, consistent application of quality which determine his conduct

Key words: internal audit, sustainable development, corporate social responsibility, socially responsible activities, and sustainable development.

Постановка проблеми

Виклики світових проблем, пов'язаних з погіршенням якості життя, обмеженістю ресурсної бази та екологічного потенціалу планети, обумовили появу парадигми сталого розвитку, яка передбачає збалансованість економічних, соціальних та екологічних цілей суспільства.

Базовими для побудови стратегії сталого розвитку називають концепції корпоративного громадянства, екологічної ефективності та корпоративної соціальної відповідальності. Саме корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) має стати «ядром» у побудові стратегії сталого розвитку [1, с.268].

Ефективність соціально відповідальної діяльності визначається результатами і наслідками дій та напрямів діяльності підприємства. Оцінку такої діяльності та базу для прийняття управлінських рішень щодо подальшого розвитку підприємства забезпечить інформація, яку надає система контролю (контрольна інформаційна система), складовою якої виступає внутрішній аудит. Служба внутрішнього аудиту підприємства покликана сприяти керівництву у здійсненні заходів щодо впровадження практик корпоративної соціальної відповідальності та здійснювати перевірку результатів діяльності в сфері соціальної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблеми корпоративної соціальної відповідальності як основи сталого розвитку розглядали в своїх працях Х. Барлибаєв [2], О.А. Грішнова, А.М. Колот [3], М.М. Ігнатенко [4], І.В. Лебедев [5], Н.А. Супрун [6], К.М. Харитоновна [7]. Пов'язуючи оцінку корпоративної соціальної відповідальності підприємства в контексті її доцільності та ефективності, рядом науковців виділяється поняття соціального аудиту або аудиту корпоративної соціальної відповідальності. Саме в такому аспекті здійснюють дослідження Л.І. Голінач [8], А.В. Катаєв [9], І.О. Крюкова [10], О.В. Мазурик [11].

Теорії і практиці аудиту, в тому числі внутрішнього, присвячені праці українських та зарубіжних вчених: А.Аренса, Дж. Лоббека [12], Р. Доджа [13], Н.І. Дорош [14], Т.О. Каменської [15], М.Д. Корінька, В.П. Пантелєєва [16], О.А. Петрик [17], О.Ю. Редька [18], В.С. Рудницького [19], О.В. Сметанка [20].

Разом з тим здійснення діяльності підприємства вимагає оцінки її результатів з точки зору принципів корпоративної соціальної відповідальності, що вимагає побудови такої системи внутрішнього аудиту, яка дозволить підвищити ефективність системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю в цілому, що забезпечить власників та управлінський персонал інформацією щодо розробки подальшої стратегії діяльності підприємства. За цих умов залишаються актуальними питання, пов'язані з визначенням сутності, місця та завдань внутрішнього аудиту, ідентифікація та реалізація яких сприятиме втіленню принципів корпоративної соціальної відповідальності, як основи сталого розвитку в практику діяльності підприємства.

Формулювання цілей

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності та розкриття ролі внутрішнього аудиту в забезпеченні сталого розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Основою сталого розвитку є соціальна відповідальність бізнесу, під якою розуміють відповідальність організації за вплив її рішень і діяльності на суспільство та довкілля через прозору і етичну поведінку, яка сприяє сталому розвитку, включаючи здоров'я і добробут суспільства, враховує очікування зацікавлених сторін, відповідає законодавству і узгоджується з міжнародними нормами поведінки, інтегрована в діяльність організації і застосовується у взаємовідносинах з іншими суб'єктами.

Актуальною проблемою є побудова такої системи управління корпоративною соціальною відповідальністю, яка буде охоплювати аспекти управління персоналом, управління в області охорони праці, охорони довкілля, управління соціальними програмами, планування і управління ризиками тощо. Керівництво компанії повинно відповідати за впровадження та використання такої системи, а служба внутрішнього аудиту повинна здійснювати оцінку її адекватності та ефективності.

Оцінку соціальної відповідальності компанії, яка передбачає використання системи кількісних і якісних вимірів, можливо здійснювати за допомогою методик, визначених міжнародними стандартами. Серед найбільш авторитетних і таких, які отримали найбільше поширення, слід виділити подані в табл. 1.

Таблиця 1

Міжнародні стандарти (методики) в галузі корпоративної соціальної відповідальності

Стандарт	Характеристика
1. Система звітності зі сталого розвитку (GRI Reporting Framework) [21]	Розроблена у 1997 році міжнародною організацією Глобальна ініціатива звітності (Global Reporting Initiative – GRI). Звітність складається на основі показників, що об'єднані в 6 груп: прямий економічний вплив, вплив на оточуюче середовище, заходи з реалізації концепції гідної праці, права людини, суспільство, відповідальність за продукцію. При цьому можна складати звіт за окремими показниками. Залежно від кількості показників, які представлено у звіті, йому надається рейтинг А+, В+, С+ (за умови проходження аудиту сертифікованою GRI організацією). Цей стандарт є найбільш повним керівництвом для допомоги організаціям у складанні соціального звіту
2. Звітність про прогрес у реалізації Глобального договору ООН про корпоративну соціальну відповідальність [22]	Єдиної структури звіту не передбачено. Основні елементи звіту – заява про підтримку Глобального договору, опис практичних дій (зобов'язань, політики, заходів і проєктів) для реалізації принципів Глобального договору; результати, що оцінені
3. Стандарт соціальної звітності SA 8000 [23]	Розроблений у 1998 році Міжнародною організацією соціальної звітності (Social Accountability International – SAI). Даним стандартом встановлено критерії для соціальної звітності за такими аспектами: умови праці; охорона здоров'я; свобода створення професійних об'єднань і укладання колективного договору; системи управління; робочий час; оплата праці; дискримінація; рівна оплата чоловічої і жіночої праці; дисциплінарні стягнення; неприпустимість застосування дитячої або примусової праці. Інших сторін соціальної відповідальності стандарт не торкається
4. Міжнародний стандарт звітності із соціальної відповідальності ISO 26000:2010 [24]	Розроблений Міжнародною організацією із стандартизації і вступив в дію з 01.01.2010 р. . Стандарт визнає необхідність систематичного аналізу рівня корпоративної соціальної відповідальності. Конкретна методика не пропонується, орієнтує підприємство на описовий характер соціального звіту
5. Міжнародний стандарт не фінансової звітності AccountAbility 1000 (AA1000) [25]	Розроблений у 1999 році Британським Інститутом соціальної і етичної звітності. Були розроблені такі стандарти для використання організаціям за вибором: AA1000APS – загальні принципи звітності; AA1000AS – звітність зі сталого розвитку; AA1000SES – звітність із залучення зацікавлених сторін

За визначенням міжнародного Інституту внутрішніх аудиторів, внутрішній аудит визначається як діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення

діяльності організації. Саме з цього визначення випливають такі властивості (характеристики) внутрішнього аудиту, як незалежність та об'єктивність, надання гарантій і консультацій та вдосконалення діяльності організації.

За умов пріоритетності критеріїв сталого розвитку надання гарантій і консультацій здійснюється не тільки в контексті фінансової інформації, але і торкається питань достовірності не фінансової інформації, управління ризиками, оцінки соціальної відповідальності.

Характеристика внутрішнього аудиту сприяти вдосконаленню діяльності організації проявляється в можливостях виявити негативні аспекти діяльності підприємства, здійснити оцінку існуючих ризиків, аналізувати перспективи розвитку компанії та надати рекомендації щодо підвищення ефективності її діяльності.

Дослідження сутності внутрішнього аудиту свідчить про наявність таких підходів до його розкриття [20, с.22]:

1) внутрішній аудит як основний елемент (складова) внутрішнього (внутрішньогосподарського) контролю, спрямованого на дотримання встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку і законності здійснюваних господарських операцій;

2) внутрішній аудит розглядається як складова (елемент) виробничої бухгалтерії і управління організацією. При цьому його суть зводиться до формування інформаційних аналітичних потоків, необхідних для прийняття своєчасних управлінських рішень;

3) внутрішній аудит забезпечує оцінку існуючих систем контролю та управління;

4) сутність внутрішнього аудиту зводиться до управління ризиками.

Виокремлені підходи характеризують сутність внутрішнього аудиту, висвітлюючи і акцентуючи увагу на окремому аспекті. В умовах реалізації принципів корпоративної соціальної відповідальності сутність внутрішнього аудиту слід розширити, врахувавши його можливості у сприянні створення і впровадження системи управління корпоративною соціальною відповідальністю на підприємстві. При цьому, внутрішній аудит, який спрямований на досягнення цілей сталого розвитку, не слід ототожнювати з соціальним аудитом. Поняття соціального аудиту розглядають у широкому і вузькому розумінні. У широкому сенсі, аудит виступає моніторингом соціальних взаємовідносин на рівні міжнародних, національних регіональних, місцевих соціально-економічних систем. У вузькому сенсі аудит розуміють як контроль відповідності результатів поведінки бізнесу етичним, законодавчим вимогам до його діяльності [8, с.115]. Також концептуальний зміст соціального аудиту визначають як комплексний підхід до процесу перевірки, оцінки, підготовки звітності, а також у цілому до підвищення результативності діяльності й управління компанією [4, с.81].

Завдання, які стоять перед соціальним аудитом можуть виконувати як служба внутрішнього аудиту, так і аудиторські фірми, які проводять зовнішній аудит.

Визначаючи сутність внутрішнього аудиту слід застосовувати комплексний підхід, який забезпечить формулювання внутрішнього аудиту, що найбільш повно відображає його місію для забезпечення сталого розвитку підприємства. Враховуючи це, внутрішній аудит слід визначити як діяльність служби внутрішніх аудиторів, яка полягає в перевірці, оцінці, моніторингу систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, управління з метою надання гарантій, консультацій, рекомендацій і пропозицій власникам та управлінському персоналу, спрямованих на забезпечення реалізації концепції сталого розвитку.

Внутрішній аудит, як форма внутрішнього контролю, забезпечує комплексну оцінку результатів діяльності підприємства та його можливих ризиків, ґрунтується на концепції поданій на рис. 1.

Сутність внутрішнього аудиту розкривається через його функції. До його головних функцій, які забезпечують реалізацію стратегії сталого розвитку підприємства слід віднести такі:

1) контрольну, яка полягає у встановленні відповідності економічної, екологічної і соціальної діяльності підприємства встановленим параметрам та оцінці ефективності системи обліку, в якій відображені їх результати;

2) превентивну, яка реалізується в процесі планування і прогнозування, запобігаючи наслідкам неправильних управлінських рішень і дій;

3) інформаційну, яка спрямована на своєчасне і повне подання власникам і керівництву компанії достовірної, доречної і доцільної інформації, в тому числі результатів перевірок та виявлення фактів порушень, що дозволить мінімізувати ризики та обґрунтувати майбутні рішення щодо екологічної та соціальної політики підприємства;

4) оцінювальну, яка дозволить надати оцінку процесам і системам управління КСВ за результатами економічної, екологічної та соціальної діяльності;

5) аналітичну, спрямовану на здійснення аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища компанії, що передбачає визначення причинно-наслідкових зв'язків між прийнятими рішеннями і кінцевими результатами діяльності компанії;

6) консультативну, яка забезпечує отримання своєчасних і якісних консультацій власниками та вищим керівництвом підприємства;

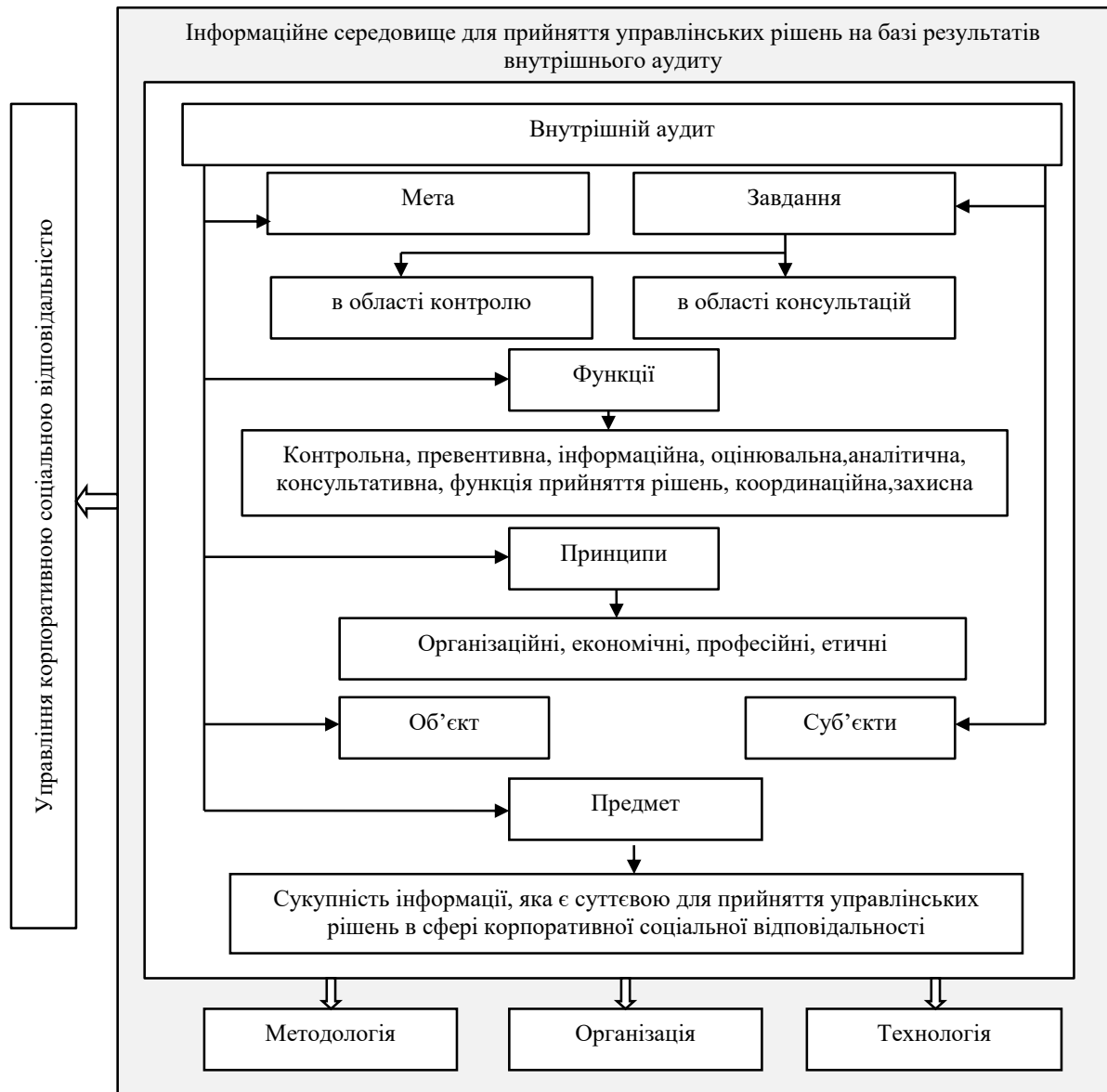

Рис. 1. Концепція внутрішнього аудиту в системі управління корпоративною соціальною відповідальністю

7) функцію прийняття рішень, яка спрямована на розробку внутрішніми аудиторомі проектів рішень, рекомендацій та пропозицій, що забезпечать досягнення більш високих результатів при дотриманні принципів КСВ;

8) координаційну, яка забезпечує узгодженість дій між різними суб'єктами системи задля концентрації зусиль на реалізації визначених цілей;

9) захисну, яка передбачає розробку заходів, спрямованих на захист економічних та правових інтересів власників та вищого керівництва, а також попередження неефективного управління компанією.

В межах виконання функцій перед внутрішнім аудитом можуть бути поставлені завдання в області контролю та області консультацій.

Так, в області контролю слід виділити такі завдання:

- підтвердження достовірності бухгалтерської, фінансової, статистичної, управлінської, податкової звітності, оцінка їх якості;
- оцінка системи внутрішнього контролю в цілому, її окремих елементів на предмет їх адекватності, достатності та ефективності;
- перевірка дотримання нормативно-правової бази, внутрішньо корпоративних документів, включаючи вимоги облікової політики, інструкцій, регламентів, рішень власників;
- перевірка наявності і стану майна підприємства, а також оцінка процедур контролю, які забезпечують збереження майна підприємства;
- оцінка ефективності та результативності діяльності підприємства в цілому, а також за економічною, екологічною і соціальною діяльністю;

- організація і проведення службових розслідувань за надзвичайними подіями, оцінка професійного рівня співробітників;

- здійснення контролю за виконанням рішень з ліквідації виявлених недоліків, розробка заходів з попередження порушень в майбутньому та здійснення контролю за виконанням таких заходів.

В області консультацій служба внутрішнього аудиту вирішує завдання щодо консультування у сфері фінансового, податкового та іншого господарського законодавства, надання рекомендацій в частині функціонування системи внутрішнього контролю, а також консультування з питань корпоративного управління та управління ризиками.

Внутрішній контроль повинен базуватися на принципах, як базових постулатах, які визначають процедурний аспект методології внутрішнього аудиту.

До цих принципів слід віднести, попередньо їх згрупувавши:

- організаційні – системність, комплексність, цілісність, своєчасність, регулярність, цілеспрямованість;

- економічні – результативність, раціональність, ефективність;

- професійні – інформаційна забезпеченість, незалежність, розмежування відповідальності, законність;

Етичні – об'єктивність, чесність, сумлінність, конфіденційність, компетентність, доброзичливість.

Суб'єктом внутрішнього аудиту слід визначити джерело персоніфікованого впливу на систему управлінських завдань (процеси, функції) в цілому; управлінський апарат, який формує цілі та приймає рішення, а також забезпечує контроль за їх виконанням [26].

Об'єкти внутрішнього аудиту в умовах орієнтації підприємства на досягнення цілей сталого розвитку визначаються як традиційні та ті, які характеризують соціальну та екологічну діяльність з не фінансового боку.

Так, до традиційних слід віднести:

- стан ведення бухгалтерського обліку на підприємстві;

- порядок складання фінансової звітності та ступінь її достовірності;

- стан та порядок збереження активів на підприємстві;

- порядок нарахування та сплати податків;

- система управління підприємством;

- стан внутрішнього контролю;

- фінансовий стан підприємства (фінансова стійкість, платоспроможність та ділова активність);

- якість роботи економічних та інших служб, що забезпечують діяльність підприємства;

- дотримання законодавчої та нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність підприємства.

З метою оцінки соціально відповідальної діяльності внутрішній аудит повинен торкатися оцінки екологічної та соціальної діяльності, яку здійснює підприємство. Так, метою внутрішнього аудиту екологічної діяльності є сприяння у визначенні екологічної політики, формування пріоритетів із здійснення заходів, в тому числі превентивних, спрямованих на дотримання встановлених екологічних вимог, а також створення механізму реалізації ефективного регулювання природокористування та забезпечення сталого розвитку підприємства. У зв'язку з цим, об'єктами екологічного аудиту виступає господарська діяльність, пов'язана з впливом на довкілля, а також результати такої діяльності та відображення її у звітності.

Внутрішній аудит соціальної діяльності спрямований на перевірку стану соціально-трудова відносин (організації праці, трудової дисципліни, системи нормування і стимулювання праці), а також оцінку ефективності здійснюваних соціальних програм на різних рівнях соціального партнерства (навчання працівників, підвищення кваліфікації, благодійні заходи, спонсорська допомога).

Розглянуті вище елементи обумовлюють визначення методології, організації та технології внутрішнього аудиту в умовах управління сталим розвитком.

Найважливішими елементами методології аудиту є його методи та прийоми [17, с.138]. Метод визначають як систему принципів, прийомів, правил, вимог, якими необхідно користуватися в процесі пізнання. Методи внутрішнього аудиту включають методи фактичного контролю (органолептичні методи), документальні та розрахунково-аналітичні вимоги. Вибір методу залежить від поставленої цілі і його використання дозволяє сформулювати професійне судження аудитора.

Організація внутрішнього аудиту базується на таких аспектах:

1) кожний господарючий суб'єкт має вибір при побудові системи внутрішнього аудиту. Так, на підприємстві може бути створена власна служба внутрішнього контролю, працівники якої добре орієнтовані в особливостях діяльності та внутрішньої структури. При аутсорсингу функції внутрішнього аудиту повністю передаються спеціалізованій компанії (зовнішньому консультанту). Косорсинг передбачає створення служби внутрішнього аудиту в межах компанії, але для виконання окремих аудиторських завдань залучається спеціалізована компанія (зовнішній консультант);

2) в основі внутрішнього аудиту має знаходитися інтегрована інформація різних видів, зокрема, облікова, звітна, нормативно-довідкова, статистична, не фінансова тощо. В окремих випадках інформація може носити конфіденційний характер;

3) взаємодія системи управління корпоративною соціальною відповідальністю і внутрішнього аудиту (диференційований контроль за центрами відповідальності, видах і сегментах діяльності, бізнес-процесами), яка особливо проявляється на заключному етапі здійснення аудиторського контролю у вигляді реалізації управлінських рішень, сформованих на підставі аудиторського звіту чи висновку та подальшому моніторингу їх результатів;

4) система внутрішнього аудиту має бути гнучкою згідно з цілями розвитку бізнесу в оперативному, тактичному і стратегічному розумінні. Цей аспект особливо відображає важливість здійснення внутрішнього аудиту задля підвищення корпоративної соціальної відповідальності, як ефективного інструменту забезпечення сталого розвитку компанії. Крім найбільш поширених видів аудиторської діяльності (аудит на відповідність вимогам, аудит фінансової звітності, операційний аудит, аудит прогнозної інформації) особливу увагу слід акцентувати на проведенні соціального та екологічного аудиту, результати якого будуть сприяти безпечному та ефективному використанню людського та природного капіталу;

5) незалежність внутрішніх аудиторів, яка визначається рівнем підлеглості служби внутрішнього аудиту.

Технологічні основи внутрішнього аудиту визначають необхідність та порядок застосування обраних методів та інструментів проведення аудиту, процедур аудиту, особливостей складання плану та програми аудиту.

Висновки

Отже, внутрішній аудит є інформаційним ресурсом підприємства, цілеспрямоване та правильне використання якого забезпечить підвищення ефективності його діяльності.

В умовах обрання підприємством стратегії сталого розвитку, межі внутрішнього аудиту розширюються внаслідок необхідності здійснення оцінки економічної, екологічної та соціальної діяльності за допомогою як фінансової, так і не фінансової інформації.

Саме результати внутрішнього аудиту є гарантом об'єктивної і достовірної інформації для власників та управлінського персоналу, якою вони в майбутньому керуються для розробки напрямів соціально відповідальної діяльності компанії.

Література

1. Carroll A. B. Corporate social responsibility: Evolution of definitional construct / A. B. Carroll // *Business and Society*. – 1999. – № 38(3). – P. 268–295.
2. Барлыбаев Х.А. Глобализация: за и против устойчивого развития? / Х.А. Барлыбаев. – М. : Изд-во РАГС, 2006. – 262 с.
3. Колот А.М. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку : [монографія] / [за наук. ред. А.М. Колота]. – К. : КНЕУ, 2012.
4. Ігнатенко М.М. Теоретичні засади та практичні напрями формування корпоративної соціальної відповідальності аграрних і харчових підприємств / М.М. Ігнатенко // *Економіка АПК*. – 2015. – № 1. – С. 78–83.
5. Лебедев І.В. Сталий розвиток на засадах корпоративної соціальної відповідальності в умовах глобальної нестабільності / І.В. Лебедев // *Міжнародна економічна політика*. Київський національний економічний університет. Спец. вип. : у 2 част. – 2012. – Ч. 1. – С. 311–317.
6. Супрун Н.А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку / Н.А. Супрун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eip.org.ua/docs/EP_09_3_61_uk.pdf
7. Харитоновна Е.Н. Управление социальной ответственной деятельностью промышленных предприятий (на примере черной металлургии) : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора экон. наук : 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством»; 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Е.Н. Харитоновна. – Москва, 2009. – 42 с.
8. Голінач Л.І. Сутність соціального аудиту в процесі утвердження соціальної відповідальності / Л.І. Голінач // *Економічний аналіз*. – 2014. – Том 18. № 2. – С. 113–117.
9. Катаев А.В. Соціально-орієнтований маркетинг-аудит : [монографія] / А.В. Катаев. – Харків : Видавець Оберемок В., 2005. – 212 с.
10. Крюкова І.О. Проблеми організації аудиту соціальної відповідальності в аграрних формуваннях та напрями їх вирішення / І.О. Крюкова // *Глобальні та національні проблеми економіки*. – 2015. – Випуск 7. – С. 828–833.
11. Мазурик О.В. Соціальний аудит як сучасна діагностична технологія в управлінській практиці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора соціол. наук : спец. 22.00.04 / О.В. Мазурик. – К., 2014. – 36 с.
12. Аренс А. Аудит / А. Аренс, Дж. Лоббек ; гл. редактор Я.В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 560 с.
13. Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита / Р. Додж. – М. : Финансы и статистика, ЮНИТИ, 1992. – 224 с.

14. Дорош Н.І. Аудит: теорія і практика / Н.І. Дорош. – К. : Знання, 2006. – 495 с.
15. Каменська Т.О. Внутрішній аудит: методологія та організація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Т.Я. Каменська. – Київ, 2011. – 42 с.
16. Пантелєєв В.П. Внутрішній аудит / В.П. Пантелєєв, М.Д. Корінько. – К. : Державна академія статистики, обліку та аудиту Державного комітету статистики України, 2006. – 247 с.
17. Петрик О.А. Аудит: методологія і організація : [монографія] / О.А. Петрик. – К. : КНЕУ, 2003. – 260 с.
18. Редько О.Ю. Аудит в Україні. Морфологія : [монографія] / О.Ю. Редько. – К. : ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2008. – 493 с.
19. Рудницький В.С. Внутрішній аудит: методологія, організація : [монографія] / В.С. Рудницький. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 106 с.
20. Сметанко А.В. Современный подход к определению сущности внутреннего аудита и его основных функций в системе корпоративного управления акционерным обществом / А.В. Сметанко // Вестник Таганрогского института управления и экономики. – 2013. – № 2. – С. 22–25.
21. G4 Reporting Guidelines [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalreporting.org>
22. UN Global Compact Participants. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unglobalcompact.org/ParticipantsAndStakeholders/index.html>
23. SA8000®:2008 Standard [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sa-intl.org>
24. ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iso.org/iso/iso26000>
25. AA1000 AccountAbility Principles Standard [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.accountability.org/about-us/publications/aa1000.html>
26. Суворова С.П. Концепция внутреннего аудита в системе управленческих задач организации [Електронний ресурс] / С.П. Суворова, Л.А. Панкратова, М.Е. Ханенко. – Режим доступу : <http://www.rae.ru/forum2012/21/996>

Надійшла 02.08.2016; рецензент: д. е. н. Коренюк П. І.